



İki Dizi, İki Sultan Süleyman: Tarihsel Kurgular Yoluyla Lider Algısının İnşası

Özgün Kabacaoğlu*

orcid/0000-0002-3665-2903

Özet: Osmanlı İmparatorluğu'nun en başarılı padişahlarından biri olarak anılan Kanuni Sultan Süleyman günümüzün en merak edilen tarihi şahsiyetlerinden biridir ve 2000'li yıllar içerisinde iki ayrı televizyon dizisine konu olmuştur. Bununla birlikte aralarında yaklaşık on yıllık fark bulunan bu iki dizi, ilham kaynağı aynı olmasına rağmen iki farklı lider türüne dayanmaktadır. Aynı lider farklı liderler, başka bir ifadeyle lider tipleri olarak seyirci karşısına çıkarılmıştır. Bu lider tipi farklılaşmasının ve dolayısıyla lider algısı farklılaşmasının nedeni ise küresel ve yerel değişimlerle birlikte, sosyal, ekonomik ve politik farklılaşmalardır. Bu farklılaşmaların sonunda da yeni geleneğin icat edilmesidir. Siyasal yöneticilerin toplumun kabul etmesini istediği lider tipinin tarihi diziler ile ortaya konmasının nedeni ise tarihsel kurgunun toplumu etkileme gücü bağlamında açıklanabilir. Bu minvalde de bu çalışma vasıtasıyla, yapısöküm yönetimi kullanılarak tarihsel kurgunun güncel lider imajını etkilediği ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhteşem Yüzyıl, Lider Algısı, Hürrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman, Tarihsel Kurgu

Two TV Series, Two Sultan Suleiman: Establishing The Perception of The Leader through Historical Fiction

Abstract: Known as one of the most successful sultans of the Ottoman Empire, Kanuni Sultan Süleyman is one of the most curious historical person today. In the 2000s, he has been the subject of two separate television series. However, these two series are based on two different types of leaders, although the inspiration is the same. The same leader have been presented to the audience as in different leader types. The reason for this differentiation of leader type and therefore the perception of leader is the social, economic and political differences together with the global and local changes. At the end of this differentiation is the

* Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü, e-mail: ozgunkabacaoğlu@gmail.com

invention of the new tradition. The reason why the type of leader that political administrators want to be accepted by the society is presented with historical tv series can be explained in the context of the power of historical fiction to affect the society. In this respect, through this study, it will be revealed that historical fiction affects the current leader image by using deconstruction method.

Anahtar Kelimeler: Magnificent Century, The Perception of The Leader, Hurrem Sultan, Suleiman the Magnificent, Historical Fiction

Extended Summary

Purpose

Suleiman the Magnificent is one of the most popular historical leaders. Because of his popularity, he has been represented to the society but the representation occurs in two different types in current times. These representations are Hürrem Sultan of 2003 and Muhteşem Yüzyıl of 2011. The important point is that both of these representations do not correspond to the scientific facts.

Both of these series initially focus on the life of Suleiman the Magnificent. His relationship with his wife Hürrem Sultan and the events that revolve around this relationship constitute the subject of these series. However, when we do a more detailed examination of the series, we can understand that the events and historical figures dealt with are handled differently in these two series. Although the choice of history and place is the same, the relationships handled and the types of leaders created through Suleiman the Magnificent are quite different in these two series.

What is the reason for this difference? This study's aim is to look for answers especially on this question. While looking for an answer to this question, the study focuses on historical narratives and the reasons for the change in the understanding of historical leadership.

Method

In order to reach the purpose of the study, literature examining the relationship between historiography and historical fiction and historical science was reviewed. To analyze the relationship between the current developments and the understanding of the historical leader, Turkey's last twenty-five years and how this period has been served in the press were examined. The fictional differences of these two TV series were analyzed. This analyze has been handled by deconstruction method. Based on this, it has been accepted that the meanings of

the tv series are related to the political environment and that they also have subjective meanings about personal life-related political issues.

Analysis

Hürrem Sultan and Muhteşem Yüzyıl TV series, which have been discussed, deal differently with a personality that actually exists. These different screenings should be related to the periods when these two series were shot. Indeed, this argument is also supported by Turkey's evolving history since 21st century. If it is remembered, Turkey's economic and political turmoil experienced in 2003, had made the political leaders who govern the country ineffective. Looking at the Hürrem Sultan series, the Suleiman the Magnificent typography similarly reveals a passive political figure. In contrast, in the Muhteşem Yüzyıl TV series, Suleiman the Magnificent, on the contrary, is an effective leader, a proactive manager and a strong individual. In this time, it is the opposite of the first one. The image of the political leader in the political arena in 2020 is similar. In addition to these explanations, Sultan Süleiman was quoted in the series is incompatible with the facts. The Padişah, who has a historical identity, was actually quite different from both of the typings in these two series.

The parallelism of these two fictions with the developments in current life, and the fact that they can be revealed without being connected with historical facts, are related to the power of historical fiction to direct the real political perception, especially the leader perception of the society. However the producers don't have to be effective in this perception process. Despite them, productions can make real effects to the society. At this point, it should be accepted that historical fiction ultimately meets a demand of the society because historical fictions are accepted by society.

Thus when Hürrem Sultan and the Muhteşem Yüzyıl television series are examined, the following conclusions can be drawn. Accordingly, the Hürrem Sultan television series reveals a passive Sultan Süleyman portrait parallel to the reality of 2003. This situation gets stronger as the series progresses. In the Muhteşem Yüzyıl series, Suleiman the Magnificent typing is a strong, determined person and it is a leader who gets what he wants whenever he wants. It is the opposite of the 2003 TV series Hürrem Sultan. It should be remembered that the leader typologies presented in these two series do not fully coincide with Suleiman the Magnificent, who existed in real life with his mistakes and successes. These fictional leaders' changes are related to the changed political paradigm.

Conclusion

As I have tried to explain with this review, historical fiction is an important tool to attract society. Therefore, the perception of historical leader is an important

tool for legitimizing the current political leader. Being a tool comes from the fact that historical fiction can meet certain demands for society. The reason for the change of leader concept is the change of the political environment. Rising nationalism requires a strong perception of leader. As a result, historical fictions that affect the society are also an effective tool to legitimize and popularize this new type of leader.

Giriş

Anadolu Türk tarihinin en istikrarlı dönemlerinden birine damga vuran Kanuni Sultan Süleyman, dünya tarihinin en ilgi çekici hükümdarlarından biridir. Siyasal ve askeri başarılarıysa, kendisine yönelen ilgiyi açıklamaktadır. Bu ilgi neticesinde olsa gerek, 2000'li yıllar içerisinde yaklaşık on yıl arayla iki farklı dizinin de konusu olmuştur. Lakin bu iki dizide konu alınan Süleyman, farklı tiplere sahiptir. Aynı lider, farklı tipler ile karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu anlamak içinse tarihsel kurgunun niteliği incelenmelidir.

Tarihsel kurgularsa tarihin kendisi ile alakalıdır. Tarihsel bilgiler olmazsa tarihsel kurgulardan bahsedilemez. Zira Haçlı seferlerinin bilinmesi, haçlılarla ilgili bir roman yazmayı olanaklı kılar. Tersine eğer bu seferler ile ilgili bilgi yoksa, yazılan şey hayalgücü ile yaratılmış bir savaş romanı olacaktır. Bu bağlamda Süleyman'ın farklı tiplere sahip olmasının de kaynağı tarihsel gerçeklerde bulunmaktadır. Nitekim Sultan Süleyman'ın hayatı incelendiğinde bazı kararlarının hem pozitif hem de negatif değerler ürettiği görülmektedir. Örneğin oğlu Mustafa'yı öldürtmesi, devlet için bir babanın zor kararlar alması olarak yorumlanabileceken, diğer taraftan dünyevi hırslarla yapılmış onursuz bir hareket olarak da yorumlanabilecektir. Buradan hareketle de bu tarz kararlar ve koşut gelişen farklı yorumlamalar farklı sonuçlar yaratan bu iki diziye bir meşruiyet sağlamıştır.

Bu minvalde, üzerine birçok spekülasyon yapılan Şehzade Mustafa'nın katli, Hürrem Sultan ve Mahidevran Hatun arasındaki çekişme, Rüstem Paşa'nın hanedan içi çatışmadaki konumu gibi Süleyman dönemi olayları (Emecen, 2010), günümüz insanının zihninde farklı anlamlar yaratmaktadır. Söz konusu hadiselerde dikkat edilmesi gereken noktaysa, muhakkak ki bizlerin bugün Sultan Süleyman'ın kişisel görüşlerine vakıf olamayacağımız gerçeğidir. Bu nedenle de ancak hadiselerin iç yüzü üzerine yapılacak olan spekülasyonlar, kurgu eserlerin mantığı ile doldurulabilecektir. Örneğin en basitiyle bugün bizlerin makul bir kesinlikle Süleyman'ın neden Mustafa'yı idam ettirdiğini bilmemiz mümkün değildir. Ana mesele nedir? Aşık olduğu Hürrem'den olan çocuklarını mı korumak istemiştir? Ya da gerçekten Mustafa isyan hazırlığında mıdır? Tarihçi ya da değil, her düşünen insan için bu soruların cevapları farklı olacaktır.

O halde boşluklar ancak kurgu eserlerce doldurulabilecektir. Kurgu eserlerin ortaya koyacakları sonuçlar, bilimsel olmasa da toplumsal bir anlamı

olmasıyla değerli olacaktır. Bu noktada Umberto Eco'nun Haçlı Seferleri sırasında gerçekleşen ve tarihsel bilgiler ile tam anlaşılabilen Alman İmparatoru Barbarosso'nun ölmesi hadisesini ustalıklarla kurgulayarak çözmesi ele alınabilir. Bu çözüm, ilgi ile okunmuş ve ses getirmiştir (Kanat, 2017: 64-65). İlâveten bir noktadan sonra kurgu eserler, toplumu etkileme güçleri yanında teorik tarih inşaları için de ufuk açabilir. Kurgu eserlerin kazandırdıkları yeni perspektiflerin sonucunda bir araştırmacı, arşivlerde yeni belgeler bulmak hususunda motive olabilir veya yeni teoriler geliştirebilir. Karşılıklı etkileşim halinde de kurgu eserler örneğin Süleyman bahsindeki gibi, oğulları arasındaki taht çatışması üzerine bina edilebildikleri için, esasında tarihsel gerçeklerden beslenir.

Kurgu eserlerin tarih yazımı ile olan ilişkisi de buradan hareketle anlam kazanır. Bu nedenle de popüler kurgular hakkında inceleme çalışmaları özel ilgiyi hak etmektedir. Böylelikle birer tarihsel kurgu olan bu iki dizinin de incelenmesi gerekir. Bu iki dizinin oluşumunun nedenlerini ortaya koymak, tarihyazımı ile lider algısı arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmamıza yarar sağlar. Zira her ne kadar tarihi diziler, yapımcıların maddi kaygılarını taşısa da yüksek sermaye ve siyasal beklentilerden de ilk elden etkilenmektedirler. Bilinçli veya değil yapımcılar ve senaristler ortaya koyacakları eseri tüketecek toplum ve-veya toplumların içinde buldukları siyasal-sosyal ortamdan etkilenmektedirler. Siyasi belirsizlik, seçim atmosferi, ya da mevcut siyasi liderin-liderlerin söylemleri gibi siyasi gelişme ve taleplerden azade değildirler. Böylelikle de lider algısının inşasında bir araç olmaktadır.

İlâveten bu iki dizi, aynı lideri farklı biçimde işlemeleri nedeniyle diğer tarihi kurgu yapımlardan ayrılır. Diğer yapımlar farklı dönem ve liderleri kurgusunda kullanmakta ama bu iki dizi bir lideri ve dönemi ayrı ayrı kurgulamaktadır. Bu ayrı kurgulama hali, son kertede tarihi bilimsel bilginin tahrif edilmesini bize daha yalın anlatmaktadır. Zira aynı dönem ve lideri temelden farklı olarak ele alma, bilimsel, kesinleşmiş açıklamaları dışlayarak var olabilecektir. Nitekim Kanuni Süleyman ne kusursuz ne de basiretsiz bir liderdir (Emecen, 2010; Öztuna, 2006). Halbuki dizilerde bu iki uç söylem ayrı ayrı ele alınmaktadır. Dolayısıyla bilimsel bilgi tahrif edilmektedir.

Sözü edilen iki diziyse, 2003 yapımı Hürrem Sultan ve 2011 yapımı Muhteşem Yüzyıl dizileridir. Hürrem Sultan adlı dizide, Sultan Süleyman pasif bir kişilik olarak görülmektedir. Aksine Muhteşem Yüzyıl adlı dizide aynı lider daha farklı bir görünümle, oldukça yetkin ve proaktif bir şahıs olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, gerek eşi Hürrem Sultan, gerekse de hayatındaki diğer kadınlar ve hanedan mensubu şahıslarla olan ilişkilerine de yansır. Ayrıca ilkinde devlet meselelerinde de edilgen bir görünüm sergileyen Süleyman tiplemesi, Muhteşem Yüzyıl adlı dizide devletin bir fiil başıdır.

Bu çalışmanın ana gayesi de yukarıda ifade edilen Süleyman tiplemeleri arasındaki farkları ortaya koymak ve böylelikle aradan geçen yaklaşık on yılda, tarihsel lider ve buradan hareketle güncel lider algısı ve bakış açısındaki değişimi açığa çıkarmaktır. Sultan Süleyman üzerinden gösterilen portrede ne değişmiştir ve buradan hareketle güncel lider algısı nereye doğru evrilmiştir?

Bu soruyu cevaplamak için, bu çalışma içerisinde tarihyazımı ve tarih biliminin epistemolojisi ile alakalı Türkçe ve yabancı dillerdeki literatür gözden geçirilmiş, ilgili aktarımlar makale içerisine alınmıştır. Ayrıca, 2003 ve 2011 yılları ve ilgili dönemleriyle alakalı basında yer alan haber ve yorumlar incelenmiş, basın organlarının dönemde öne çıkardıkları hususlar üzerinden bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen bulgular, dizilerin analizi sonucunda elde edilen bulgularla karşılaştırılmış ve bir yorumlama yapılmıştır. Bu yorumlamada, yapısöküm tekniği uygulanmıştır. Nitekim yapısöküm tekniği, dizilerin öznel kurgularını ve tarihsel bilgi ile olan çatışmalarını anlamamıza yarar sağlarken, bu çatışmaların güncel olaylar ile olan bağlarını da kavramamızı sağlamaktadır (Bilis, 2013: 28).

Dizilerin incelenmesi sürecinde kullanılan yapısöküm tekniği basit bir tanımla, postpozitivite veya postyapısalcı olarak tanımlanabilecek bir tekniktir (Balkın, 2004: 319). Buna göre, dünya ile ilgili gerçekler belli bir neden sonuç ilişkisine dayanarak oluşmaz. Mutlak bir doğru yoktur. Gerçeklik, onu algılayan özne yani insan ile alakalıdır (Yanık, 2016: 92). Bu yaklaşımda, öznenin öneminden dolayı, metinlerdeki anlamlar da onu okuyan insanların algılamalarına göre oluşmaktadır. Nitekim yapısöküm tekniğinin kurucusu olan Derrida (1997) da açık bir biçimde özneyi, yani insanı gerçekliğin oluşumunda başat aktör olarak ele almaktadır. Böylelikle de bir metnin yazarının ya da metinlere (senaryo metnine) dayalı dizi-filmlerin yapımcılarının, eserin oluşturacağı etkileri biçimlendirmede güçleri kalmamaktadır. Okur-izler ne anlıyorsa, o hakikat olacaktır ve bu durum bu tekniği yapısalcı bakıştan ayıran en önemli nüanstır (İbiş, 2012).

Yapımcıların, dizilerin oluşturacağı etkilerde bir rollerinin olmaması ya da varsa da bu rolün azımsanabilecek düzeyde olması, dizilerin kendi başlarına ve yapımcıları dahilinde incelenmesini anlamsız kılmaktadır. Başka bir ifadeyle senaryo metni ve onun ekranda gösterimi kendi başına bir anlam ifade etmez. Metnin, bu çalışmadaki örnek ile dizilerin etkilerini ve ne anlam ifade ettiklerini kavramak için de insanların bu dizileri nasıl bir bağlamda izledikleri, buradan hareketle dizileri nasıl anladıklarını ortaya koymak gerekmektedir. Nitekim dizilerin çekildikleri dönemlerle alakalı inceleme de bu açıdan yapılmıştır. Zira dizileri izleyen insanların bu dizilerle nasıl bir ortamda karşılaştıkları, dizilerin kendilerinde bırakacağı etkiyi de belirleyecektir (Yanık, 2016). Diziyi izleyenleri etkileyen ortamsa, en başta siyasi ve ekonomik aktörlerce belirlenir. Siyasal söylem ve ekonomik ortam bireyin yaşamında önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki dahilinde dizi ile karşılaşan birey, bu dizilerden sosyal-siyasal ortamla bağlantılı bir anlam oluşturur. Anlamın kendisi öznel olmakla birlikte, siyasal-sosyal ortamın bir toplumca paylaşılması da dizinin genel geçer sonuçlar üretmesine sebep olur.

Bu minvalde yapısöküm tekniğinin kullanımı, metnin kendi başına değil dış dünyayla bir arada ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Lakin bu teknik kullanılırken metnin analizi için farklı yollar izlenebilir. Örneğin Koyuncu'ya (2012: 302-303) göre yapısökümde amaç metni belli bir formda daha iyi halde ele almak değildir. Metni parçalamak ve ardından yeniden yapılandırıp çelişkileri ortaya koyarak anlamlandırmaktır. Buradan hareketle de bu çalışmada iki ayrı

araştırma evreni bulunmaktadır. Bunlar Muhteşem Yüzyıl ve Hürrem Sultan dizileridir. Bu evrenlerse birbiri ile karşılaştırılmıştır. Ortaya çıkan farklılıklar çalışma içerisinde ele alınmıştır. Bu haliyle de literatürden ayrılmaktadır. Zira bu konudaki nadir çalışmasında Bilis (2013: 28) sadece Muhteşem Yüzyılı ele almış ve tekniği dizinin içinden seçtiği bir örnekleme yani belli bazı bölümlere uygulamıştır. Lakin bu çalışmada iki dizi, tüm bölümleri ile ele alınmıştır. Bundaki amaç Süleyman tiplemesine yoğunlaşılmasıdır. Süleyman tipinin genel eğilimlerinin dizilerin bütün bölümleri boyunca ele alınması, çalışma açısından bir gereklilik olmuştur.

Dizilerin bir bütün olarak izlenmesi ve çekildikleri dönemler ile bağlantılandırılarak analiz edilmesi sonucundaysa sunulan lider tipi değişiminin nedeni, Türkiye'nin farklılaşan siyasi ve iktisadi gerçekleridir. İktisadi ve sosyal değişim yanındaysa, Türk siyasetinin yeni milli gelenek arayışı ve bu nedenle gelenek icadı bu iki dizinin farklı içeriklerinin nedenidir. Gelenek icadının tarihi kurgulardan yararlanması ve medya araçları ile bu kurguların yayılmasıysa tarihsel kurguların ilgi çekici olmaları nedeniyledir. Tüm bunlar da nihayetinde yeni bir tarihyazımına dayanmaktadır. Fakat bu tarihyazımını, tarihsel kurgu en güçlü şekilde etkilemektedir. Aynı tarihsel gerçekliğin yani Sultan Süleyman'ın farklı dönemlerde, gerçekliğinden olabildiğince kopuk biçimde ortaya konması ve bunun bir gerçek gibi anlaşılması ise tarihsel kurgunun bilimsel bilgiyi tahrif ettiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da buradan hareketle, literatürdeki Muhteşem Yüzyıl çalışmalarının ele almadığı bir konu, Sultan Süleyman tipinin farklı gösterimleri ele alınarak, tarihsel kurgunun hakikati dönüştürücü gücü ve güncel lider imajını etikilemesi ele alınacaktır.

Tarihsel Kurgunun Niteliği, Bilim ile İlişkisi

Toplumsal algıyı oluşturmada bir araç olan tarihi kurgu eserler, bu minvalde de Hürrem Sultan ve Muhteşem Yüzyıl gibi tarihi kurguya sahip televizyon dizileri niteliksel yapıları sebebiyle diğer kurgu türlerinden ayrılmaktadır. Bu ayrılmanın nedeni, bu tür eserlerin bilim ile olan organik bağıdır. Zira tarihsel bir kurgu taşıyan eser, oluşma sürecinde bilimin katkısı ile var olabilir. Şayet, tarih biliminin ortaya çıkardığı yeni bilgiler olmaz ise tarihin kurgusu da var olamayacaktır. Ortaya çıkan eser, fantastik bir kurguya dönüşecektir. Örneğin Sultan Süleyman'ın özel hayatını konu edinen bir eser için en basiti ile onun varlığı, bilinmesi gereken bir şeydir. Benzer biçimde Haçlı seferleri ile ilgili bir film çekileceği zaman, en azından Haçlı seferlerinin olduğunu bilmemiz zorunludur. Öyleyse denilebilir ki tarihsel kurgusu olan eserlerden bahsederken öncelikle tarih biliminden bahsetmek bir mecburiyettir. Tarih biliminden bahsederken de öncelikle tarihyazımından bahsetmek gerekmektedir.

Tarihyazımını bilim dalıysa henüz ülkemizde bir bilim alanı olarak tanınmamaktadır. Bu durum kuşkusuz ki bu alanda ortaya çıkan çalışmaların sayısını da kısıtlamaktadır. Fakat ülkemizdeki resmi durumun aksine, dünya

çapında tarihyazımı üzerine düşünceler oldukça yoğun bir biçimde gelişmeye devam etmektedir (Engin ve Şimşek: 2017: XI). Tarih yazımı üzerine düşüncelere bakıldığında iki ayrı bakış açısı dikkati çekmektedir. Bu bakış açılarından birisine göre tarih, genel geçer doğruları olan bir bilimdir. Bir diğerine göreyse tarih, edebi tür biçimidir (Hocaoğlu, 2017: 25). Bu haliyle ikincisine katılanlara göre tarih uğraşısı zaten kurgu eser inşa sürecine benzecektir.

Tarihin bilim olmadığı bir edebi uğraş olduğu üzerine görüşler ise esasında kurgu ile tarihin ortak köklerinin günümüzdeki iz düşümü olarak yorumlanabilir. Nitekim tarih ile hikâye sözcüklerinin eski İngilizce'de aynı kökten gelmesi, tarih ile hikâye yani *history* ile *story* arasındaki bağı ortaya koymaktadır (Anonim, 2020). Ayrıca destan denilen tür de hem tarihsel bir kurgu hem de elimizdeki en eski tarihi bilgiler olarak bu ortak geçmişin güçlü bir kanıtını bize sunmaktadır. Bu noktada Latince'yi ana dil olarak kullanan Roma'da mevcut olan tarihsel destanlarda, kurgu ve hakiki yaşanmışlıkların birlikte var olması (Manuwald, 2014) bu savı güçlendirmektedir.

Bu açıklamalar bir yana bırakıldığında tarih edebi bir tür mü olduğu sorusunu bu çalışmada bahis etmeye gerek bulunmamaktadır. Zira tarih bilim dalı üniversitelerde yaygın biçimde kabul görmektedir. İlâveten bu çalışmanın görüşüne göre tarih bir ilim dalı olarak kabul edilmelidir. Fakat bu ilim dalı bir doğa bilimi gibi de algılanmamalı, içinde insan öznesi olduğu da göz ardı edilmemelidir. Benzer biçimde, tarihyazımı açısından esas tartışma da tarihin ilim olarak meşruiyetinden ziyade, tarihin nasıl bir ilim olduğudur. Kanat'ın (2017: 23-38) sorduğu gibi tarih sadece nakilciliğe dayalı, yani arşiv belgelerinin tespiti ve bu tespitlerin olabildiğince yorumsuz aktarımına dayalı bir disiplin midir yoksa ele aldığı eserleri yorumlayan, eserlere öncesinde kurduğu belirli hipotezler ile yaklaşan bir bilim dalı mıdır? Muhakkak ki bu tartışmalı bir konudur ve bu sorunun herkes için ortak bir cevabını bulmak kolay değildir. Örneğin İbn-i Haldun'a göre esas tarihçilik, olayların iç yüzünü anlamaya ve bunları yorumlamaya yönelik bir uğraşdır (Arslan, 2019: 39-41; İbn-i Haldun: 2004: 58). Bu anlayışa göre teori geliştirmek esas olacaktır. Fakat farklı görüşlerin de olması olasıdır. Örneğin Türk tarihçiliğinin büyük müellifi Uzunçarşılı, daha çok anlatımcı çalışmaları ile bilinir.

Bu çalışma ise ele alınan iki çabaya da bir değer atfetmekte ve aralarında hiyerarşiyi kabul etmemektedir. İfade edilmelidir ki Uzunçarşılı gibi bilim insanlarının teori inşa etmeden salt bir şekilde arşivlere dayalı olarak Osmanlı devlet teşkilatını ortaya koyduğu türden çalışmalar olmadan ileri teorik çalışmalar ortaya konulamaz. Fakat teorik çalışmalar olmadan da bir noktadan sonra arşivlere dayalı anlatımcı çalışmalar işlevselliğini kaybeder. Dolayısıyla, amaçlanan bilimsel ilerleme ise, hiçbir çalışma birbirinin üstünde görülmemelidir. Öyleyse, tarihyazımı açısından bu iki çaba da değerlidir.

Bu bilimsel değer bir yana sadece nakilcilik yapılan eserler toplumsallaşamamakta ve bilgi yayılımı içerisinde kolaylıkla göz ardı edilebilmektedir (Kanat, 2017). Böylelikle nakilci yaklaşımlar her ne kadar Türkiye'de oldukça yaygın olarak kaleme alınsalar da toplumsallaşma bağlamında

işlevsiz kalmaktadır. Buradan hareketle de kuram geliştirmeye dayalı yorumlamacı ve anlamacı, hermeneutik tarih anlayışı bilgi yayılımında özel bir konuma oturmaktadır.

Özel konuma oturan hermeneutik çalışmalar ise daha ilk baştan kurgu inşalarına benzemektedir. Zira tarihçinin belirli olguları yorumlaması ve belirli hipotezler ortaya koyarak kaynaklara yaklaşması, nihayetinde bir araştırmacının ele aldığı olaylar ile ilgili spekülasyonlar yapmasını gerekli kılacaktır ve bu noktada bir şair ya da romancı gibi düşünmeye başlayacaktır (Reyhan, 2019: 98). Ancak bunu yansız bilimsel metotlar ile test etmesi ile kurgu yaratıcısından ayrılacaktır. Bu noktada da yansız metotlar, ortaya konan eseri kurgudan ayıracaktır. Fakat bu aşamada ortaya çıkan önemli bir ikilem bulunmaktadır.

Tarih ilmi içerisinde çalışma yapan kişi ya da kişiler, son kertede yaşadıkları hayatın bir öznesi ve nesnesidirler. Kendi yaşadıkları ortam bir dünya görüşü ve zihinsel sınırlar yaratmaktadır. Bu gerçekliğin yarattığı ikilemler, tüm sosyal bilimler için geçerli bir takım yanlışlık tehlikelerini de beraberinde getirmektedir ve tarih çalışmaları da bu tarz tehlikelerden azade değildir. Bu nedenle olsa gerektir ki sosyal bilimlerde çalışmalar aynı konuda farklı sonuçlara varabilmektedir. Metotların yansızlığı ise bilimsel çalışmanın en önemli kriteri haline gelmektedir.

Ayrıca tarihsel metinler, yukarıda ortaya konan sıkıntılar yanında bu metinlerin gündelik hayata olan etkileri açısından da oldukça hassas durumdadır. Örneğin 1. Dünya Savaşının akabinde Avrupa'da yükselen tarihçilik anlayışına göre ülkelerin kahramanvari bakış açılarının ön plana çıkartıldığı eserler, tarih ilmi içerisinde yoğunlaşmıştır (Kanat, 2017: 31). Bu yoğunlaşmanın sebebinin, dönemin siyasi koşulları olduğu kolaylıkla söylenebilir. Zira sözü edilen dönem, insanların güç şartlarda yaşadıkları ve gerçekten de kahramanvari işler yapmak zorunda oldukları bir dönemdir. Benzer biçimde 2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler, toplumlardan yükselen talepler, özellikle yaşanan sosyal ve siyasal gelişmelerin sonucunda oluşan ihtiyaçlar, bilim dünyasında tarih disiplini konusunda tartışmalar yapılmasına vesile olmuş ve yaşanan gelişmeler neticesinde özellikle tarihten birleştirici harç olarak yararlanılmasına gerek duyulmuştur. Buradan hareketle de tarihsel metinler çok disiplinli çalışmalara doğru evrilmiştir (Şimşek, 2017: 4-5). Böylelikle de Annales ekolü adı verilen ve Türkiye'de de etkisi oldukça güçlü hissedilen bir tarih ekolü doğmuştur (İnalçık, 2008). Bu ekolün Türkiye'de yaygınlaşmasında ise ülke içerisinde zamanla gelişen sosyal-siyasi görüş farklılıkları etkilidir (Burke, 2014: 7-18).

Ele alınan bu değişimler, nihayetinde yaşanan gündelik sorunlar ve siyasal, ekonomik, toplumsal talepler nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu minvalde de görülebilmektedir ki siyasal dönüşümler ve ekonomik değişimler, tarihin ele alınmasını değiştirmektedir. Şüphe yoktur ki arşiv belgelerindeki kesin bilgiler değişmemektedir fakat bu bilgilerin ele alınması değişmektedir. Yorumlar farklılaşmaktadır. Bu da nihayetinde tüm sosyal bilimler için geçerli olarak kabul edilebilir.

Tarihin bilimsel olarak ele alınımında, sözü edilen türden değişimlerin olması, özellikle siyasal ve toplumsal beklentilere tarihyazımının uyarlanıyor görünmesi, tarihsel metinlerin ve kurguların toplumlar üzerindeki etkisi ile alakalı olsa gerektir. Zira, tarihten birleştirici harç olarak yararlanma çabası, ancak tarihin etkileme gücünden faydalanılma arzusu ile açıklanabilir. Nitekim Paul'un (2015:31-32) de ifade ettiği gibi, insanlar tarihten etik, estetik ve pragmatist yönlerden yararlanmaktadırlar. Tarih burada kendilerine kılavuzluk etmektedir.

Nihayetinde de tarihin ve buradan hareketle tarihsel kurguların toplumu etkileme gücü nedeniyle, tarihin derinliklerinden bugüne tarih ve tarihi konu alan kurgular sürekli paylaşılmış, insanlar bu tarz yazılı ya da söze eserlere talepkar olmuşlardır. Böylelikle destan denilen tür de günümüze ulaşabilmiştir. Destanları özel kılansa sadece salt tarihi gerçeklikleri değil, tarihi öyküleri, yani kurguları da bünyesinde barındırmasıdır. Bu noktada tarihi kurgular ise özel bir bahsi hak etmektedir. Zira destanlarda da görülebileceği üzere, esasında ilk tarihsel bilgiler nihayetinde kurgusal yapıya sahip olan bilgilerdir. Bu minvalde tarihin başlangıcına doğru gittiğimizde bize kalan bilgiler, günümüze yakın zamanların tersine kurgu ile çerçevelemiş tarihsel yaşanmışlıklardır. Öyleyse ifade edilebilir ki salt tarihi gerçekler, toplumsal dolaşımında, kurgulara nispeten dezavantajlıdır. Nitekim uzun bir zaman boyunca destanların yaşayabilmesi fakat o dönemlerden bugüne kurgu dışı bilginin gelememiş olması da kurguya olan talebin yüksekliği ile açıklanabilir. Buradan hareketle de ifade edilebilir ki tarihsel arka planı olan kurgu metinler, tarih ilmine yüklenen topluma yol gösterme gibi işlevleri ele aldıkları ince nüanslar vasıtasıyla daha kolay yapabilmektedir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği gibi Umberto Eco'nun, Barbarosso ile ilgili kaleme aldığı kurgu, insan zihninde daha da kolay yer etmiş, oldukça ses getirmiştir. Benzer biçimde 2015 yapımı Versailles dizisi veya 2007 yapımı Tudors gibi diziler de burada sayılabilir. Ele alınan bu eserler, bir akademik tarih çalışmasından daha çok dolaşımında bulunmakta ve böylelikle daha fazla insanı etkilemektedir. Bu durumsa destanlarda ve tarihi dizilerde benzer bir eğilimi ortaya koymaktadır. Öyleyse denilebilir ki tarihsel kurgular, tarih biliminin başaramadığı ölçüde insan hayatına etki etmekte, daha hızlı değiştirme gücü taşımaktadır. Bu nedenle olsa gerektir ki her dönemde kamuda karar alıcılar ve ekonomik aktörler, tarihsel kurgulara özellikle değer vermektedir. Ele alınan dizilerin yatırımcı çekmesi de bu sava bir kanıt olarak ele alınabilir.

Tarihi kurgularsa en azından bilimsel tarih çalışmaları kadar genel siyasi atmosferden ve sosyal değişimlerden etkilenmektedir. İlaveten nasıl ki tarih biliminin eğildiği alanlar zaman içerisinde değiştiyse, tarihsel kurguların ele aldığı konular, bunların sunum tarzları ve ilettikleri mesajlar da zaman içerisinde değişmiştir. Bu değişim; siyasi atmosfer, toplumun değişen genel beklentileri, yapımcıların ve yazarların maddi kaygıları, yine eseri ortaya koyanların mahalle baskısından çekinmesi gibi çeşitli maddi, psikolojik ve benzeri nedenlerle gerçekleşebilir. Fakat bir bütün olarak açık ve-veya örtük siyasi taleplerin hem tarih biliminin hem de tarihsel kurguların çıktılarını etkilediği de göz ardı edilemez. Nitekim toplumun gelişen beklentileri ve de ekonomik ortam ve

sansürün olup olmaması gibi şartlar da son kertede siyasi şartların etkilediği değişkenlerdir.

Dönemler, Medya ve Tarih

Kanuni Sultan Süleyman ve onu konu edinen iki dizi; 2003 yapımı Hürrem Sultan ve 2011 yapımı Muhteşem Yüzyıl dizileri, toplam üç dönemin ürünüdür. Bunlardan ilki, dizinin içeriğini oluşturan Sultan Süleyman'ın yaşadığı 1500'lü yılların özellikle ilk yarısıdır. İkinci dönem Hürrem Sultan dizinin çekildiği dönem olan neoliberal dönemdir. Son olaraksa üçüncü dönem, henüz adı üzerinde anlaşma sağlanamamış olan, 2007 sonrasında yaşamaya başladığımız dönemdir. Bu üç dönemse farklı anlayışları beraberinde getirmektedir.

Dizilerle alakalı ilk döneme bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin siyasal yapısının başında padişahların bulunduğu görülmektedir. Meşru yönetim onlar vasıtasıyla sağlanır ve sistem için bir lider olarak görülmüşlerdir. Gündelik olmaktan çok uzun vadeli bir yönetimin temel taşı olmuşlardır. Dolayısıyla padişahlar, o dönemin konseptinde her şeydir, her olgu onlara bağlanmıştır. Dönemin ürünleri de bu konseptte göre yazılmış görünmektedir. Örneğin şahname denen tarihsel form bizatihi padişahlara ithafen yazılır ve onları efsanevi biçimde anlatır.

Şahname denilen bu formun, dönemin siyasal ve ekonomik beklentilerini de içerdiği kabul edilmelidir. Fakat aradan geçen zamanın vasıtasıyla dönemin algısından yani dönem yazarlarının öznelliğinden arındırılmış mühim miktarda çalışma da günümüzde mevcuttur. Bu meyanda, örneği Kanuni Sultan Süleyman hakkında Öztuna'nın (2006) eseri, popüler okuyucuya hitap eder. Lakin dünyanın çoğunluğunda olduğu gibi tarih ile ilişkili bilgiler ülkemizde de televizyon ve diğer görsel ve işitsel medya araçları üzerinden öğrenilmektedir. Belki de bu sebeple, topluma şekil vermeye çalışanlar her zaman için medyayı ve bağlı aygıtları kullanmaya çalışmışlardır. Unutulmaması gereken, medyanın, kitlelere ulaşmada muazzam bir gücü olduğudur (Bayraktaroğlu ve Çeliker, 2011). Topluma şekil vermeye çalışanların başındaysa siyasi karar alıcılar gelmektedir.

Buradan hareketle de kamuoyu, ideolojik ve iktisadi değişimlerle koşut olarak medya aracılığıyla dizayn edilmeye çalışılır. Bu dizayn çalışmaları içerisinde tarihin kendisi ve tarihe bakış da kullanılmaktadır. Unutulmamalıdır ki; "*tarih yalnızca kalemlerle yazılmaz.*" (Kanat, 2017: 117). Bu durum, özellikle Fatih Sultan Mehmet'e bakıldığında daha da net görülecektir. Ortaylı'nın (2018: 31-36) da ifade ettiği gibi, Fatih Sultan Mehmet, kendi zamanında tenkite uğramış ve hatta oğlu 2. Beyazıt ve Beyazıt'ın destekçilerinin muhalefetiyle örtük veya değil yüzyüze gelmiş, ölümünden sonraysa kültürel mirasının silinmesi kampanyası başlamıştır. Lakin günümüzde çok sevilen bir liderdir. Bu değişimin nedeni, bir açıdan aradan geçen uzun zamandır, bir diğer açıdan da güncel siyasi-iktisadi değişimlerin sonucudur. Benzer biçimde topyekün Osmanlı algısının da siyasal-iktisadi

değişimlere koşut değiştiği ve bu bağlamda Sultan Süleyman'a bakışın da farklılaştığı öne sürülebilir.

Nitekim Süleyman tiplemesindeki değişimin gerçekleşen sosyal-siyasi değişimlerle koşut olduğu öne sürülebilir. Buna göre 2000'lerin başlarından itibaren dünyada büyük farklılıklar yaşanmaya başlanmış, oluşan farklılıkların en büyük göstergeleri ekonomik alanda belirlemiştir. Değişimin başlangıcı olarak 2007 küresel finans krizini almak makuldür. Neoliberal dünya 2007 yılında büyük bir krizle sarsılmıştır. 2007 finansal krizi belli bir paradigmayı sarsarak yeni anlayışları oluşturmuştur. Nitekim krize kadar dünyada neoliberal paradigma hakimdir. Neoliberal dünya gelişirken önceki dönemin refah devletinin kademeli olarak tasfiye edilmesi sağlanmıştır. Lakin bu esnada uygulama alanında boş kalan parçalar bulunmaktadır. Bu parçaların doldurulması ile ilgili arayışlar neticesinde, *“yeni sağ-yeni tutuculuk olarak adlandırılan siyasal ideoloji, neoliberalizm ile iç içe geçmiştir.”* (Şaylan, 2016: 153). 1996 post modern darbesi gibi bazı çatışmalar refah devletinin boşalttığı alanla ilişkili olarak yorumlanabilir olgulardır.

2007 sonrasında gelişen yeni şartlar neticesindeyse ABD, Irak'tan çekilme planlarına başlamış, Çin, AB ve ABD ilişkileri gerilmiş, yeniden yapılanmaya başlanmıştır. Küreselleşme bugün ABD başkanı Trump tarafından bile red edilir hale gelmiştir (Bloomberg, 2018; Hennigan, 2018). İşte bu değişimler, yani neoliberal paradigmanın yerini, giderek yeni tip korumacı ekonomi politik yapının almaya başlaması, ister istemez yeni bir anlayışı, yeni arayışları beraberinde getirmektedir. Bu arayışlar neticesinde ortaya çıkan yeni gelenek talebi ise tarihe ve tarihsel lidere bakıştaki değişimi güçlü bir şekilde açıklamaktadır.

Nitekim yeni paradigmada siyasal liderler milliyetçi söylemlerini arttıracaktır. Milli lider görüntüsü önem kazanacaktır ve bu milli lider geleneksel meşruluğunu da vurgulayacak, dolayısıyla tarihten yararlanarak halkla ilişki kuracaktır. Böyle bir liderin meşru olması da Türkiye'de kurulacak neomerkantilist bir ekonomik paradigma için gerekliliktir. Tarihi dizilerse bu lider tipinin toplumsallaşmasını sağlayacak önemli bir araçtır. Nitekim diziler arasındaki lider tiplemesindeki değişim de siyasal-sosyal paradigmadaki değişim ile koşut gelişmiştir. Bu süreç sonunda toplumun meşru gördüğü yeni lider ise tarihsel referanslarla ifade edilen ve otorite sahibi bir figür olarak belirmektedir. Bu lider, 2000'li yılların başlarındaki lider algısının tam tersidir (Kelgökmen İlic ve Yalçın, 2017; Selvi, 2020).

2003 Yılı ve Hürrem Sultan Dizisi

Sultan Süleyman ve Hürrem Sultanı konu edinen güncel ilk dizi 2003 yapımı Hürrem Sultan dizisidir. Dizi adından da anlaşılacağı gibi ön plana Hürrem Sultanı koymakta, onun üzerinden kurgusunu ele almaktadır. Dizi jeneriği dikkatlice izlendiğinde görüleceği üzere, başlangıçta ilk olarak Hürrem Sultanı

oyunayan Gülben Ergen'in adı yazmaktadır. Sultan Süleyman hep ikinci plandadır. Bu gösterim kurgu içerisinde de bu şekliyle ele alınmaya devam etmektedir.

Hürrem Sultan dizisinin çizdiği padişah portresi ise bilimsel çalışmalar ile tespit edilmiş Kanuni Sultan Süleyman portresi (Emecen, 2010; Öztuna, 2006) ile tezatlar içermektedir. Dizide gösterilen padişah; sessiz, bilgisiz ve kendi görüşü olmayan ya da bunu ifade etmekten aciz ve yönlendirilmeye açık bir karakterdir. Ayrıca cinsel kimliği konusunda da soru işaretleri bırakan sahneler az da olsa mevcuttur. Bu haliyle karakteri pekiştirecek diyaloglar dizi içerisine dağıtılmıştır. Bir bütün olarak tarih ilminin ortaya koyduğu portre ile dizinin Süleyman portresinin ayrıştığı ifade edilebilir haldedir.

Bilimsel bilgilerle tezat oluşturan bu kurgusal örüntü sekiz bölümlük dizi içerisinde ilerledikçe artarak devam etmektedir. Sultan Süleyman'ın, Hürrem Sultan karşısındaki edilgen konumu daha da belirginleşmektedir. Bu edilgenliğin, padişah tiplemesi tarafından bilinçli biçimde uygulandığı ve buradan hareketle padişahın mutlu olduğu da dizi içerisinde gözlemlenebilir. Nitekim, Hürrem Sultan devlet meselelerine daha çocuğu doğmadan karışabilir ve padişah onun her istediğini yapar. Zira bundan mutlu olur. Hatta İbrahim Paşa'nın sadareti döneminde yapılan yeni divan binasının ve adalet kasrının (Sakaoğlu, 2017: 182-183) dahi Hürrem Sultan'ın arzuları ile yapıldığı diyaloglar ile anlatılır. Süleyman tipi, Hürrem'in bu isteğini yerine getirdiğini belirttiği sahnede oldukça keyifli anlar yaşamaktadır. Böylelikle dizi, bilimsel bulguları tahrif etmektedir.

Bu tahribat dizi içerisinde çeşitli şekillerde kendisini göstermektedir. Örneğin dizide tahtta oturan kişi yani Süleyman tipi, liderlik özellikleri olmayan bir şahıstır. Hatta diziye göre Sultan Süleyman, aciz biridir. Devletle ilgili kararlar almak bir yana kendisiyle ilgili karar verme basiretine bile sahip değildir. Yanındaki iki yoldaşı, İbrahim Paşa ve Hürrem Sultan tarafından yönetilir. İki köle asıllı kişi, Hürrem ve İbrahim ise liderlik vasıflarını ortaya koyarak iktidar savaşı verirler. Nihayetinde dizi ilerledikçe bu durum daha da berraklaşır, zirve noktalarından birisi de Pargalı İbrahim'in idamı meselesidir. Diziye göre Sultan Süleyman, İbrahim Paşa'nın katlini emreder fakat sonra dayanamaz, psikolojik sıkıntı yaşar, ağlar ve vazgeçer. Bu önemli kararda bile Süleyman'ın liderlik vasıflarının olmadığı vurgulanmış olur. Nitekim ilgili sahnede karakterin ağladığına özel bir vurgu mevcuttur. Ağlayan padişah, sadrazamını idam etmekten vazgeçtiğindeyse Hürrem Sultan öne atılır, kocası olan padişahı teskin eder, durumsal önderlik sergileyerek idamın gerçekleşmesini sağlar.

İfade edilebilir ki sözü edilen ayrıntılar bir dizi ve senaryosundan ibarettir. Tarihsel belgeler sonucunda bildiğimiz gerçekler ise yukarıda ele alındığı üzere oldukça farklıdır. Patrimonyal bir hükümdar olan Sultan Süleyman, mutlak iktidarın sahibi olarak, etkin bir lider, güçlü bir savaşçı ve başarılı bir ordu komutanı olarak kamuoyu önünde bulunmuştur (Emecen, 2010). Öyleyse, Kanuni Sultan Süleyman, 2003 yılında niye farklı bir portre ile topluma sunulmuştur? Cevap dönemi anlayarak bulunabilir.

2003 yılı, Türkiye’de büyük bir krizden çıkılan, henüz o krizin yaralarının sarıldığı bir dönemdir. İktidar yeni el değiştirmiştir, kaotik bir siyasi ortam mevcuttur. Bu dönemdeki şartlar detaylıca analiz edildiğinde, bir tarafta Fener Rum Kilisenin ekümeniklik tartışmaları, diğer tarafta güçlenen küreselleşme ve sorgulanan ulus devlet gibi fikri ve siyasi değişimlerle tartışmalar, göze çarpmaktadır (Keskin vd, 2006; Milliyet, 2003; NTV Editör, 2004; Pirim, 2003). Rum Kilisesinin konumu ve ulus devletin tartışılması gibi konularsa tarihsel konular olarak ele alınabilir mevzulardır. Bu bağlamda da 2000’li yıllar, tarihte yaşanmış olayları güncel siyasal beklentiler bağlamında bir tartışma konusu haline getirmeye başlamaktadır. Zira gerek yurtiçi konjonktür gerekse de uluslararası gelişmeler buna ihtiyaç duymaktadır.

Ulusal kimliğin gözden düşürülmesi veya sadece sorgulanması ise ortak tarih bilincinin, buradan hareketle de Osmanlı tarihinin ve kimliğinin sorgulanması ve-veya gözden düşürülmesini gerekli kılmaktadır. Kurtuluş Savaşının önemi, Atatürk kimliği gibi tartışmalar da tarihin tekrar yazımını gerektirmektedir. Örneğin böyle bir ihtiyaç sonucunda da 2008 yılında Mustafa adlı belgesel ortaya konmuştur. Bu belgesel ile birlikte insani özellikleri ile birlikte bir lider tasvir edilmiştir. Bu gösterim ise alışıla gelmiş Atatürk tiplemesinden oldukça farklı olmuş ve oldukça tepki de çekmiştir (T24, 2008).

Atatürk gösterimlerindeki değişim gibi Osmanlı gösterimlerinde de bu dönemde bir değişim yaşanmıştır. Hürrem Sultan dizisi de nitekim böyle bir dönemin ürünüdür. Bu dizi ile birlikte Osmanlı hükümdarı yetkin olmayan birisi olarak ifade edilmektedir. Özellikle iktidar değişiminin yaşandığı bir zamanda ve ulus devlet fikrinin tartışıldığı bir dönemin başında tarihsel liderin vasıfsız gösterimi ve buradan hareketle mevcut lider imajının da benzer yönde ifade edilmesi, dönem özelinde konuya yaklaşıldığında dikkati çekicidir. Nitekim 2000’li yılların başında iktidar henüz yeni değişmiştir. Yeni siyasi liderler toplumun başındadır. Bu ortamda Osmanlı gösteriminin etkisiz bir lider ve o liderin etrafında dönen olaylar şeklinde tasvirinin, o dönemin siyasi dünyasına ve liderlerine bakışı negatif yönde etkileyeceği ortadadır. Muhteşem Yüzyıl ise bu etkinin tersi bir etkiyi yaratması bakımından ilgi çekicidir.

Muhteşem Yüzyıl Dizisi ve 2020 Yılı

Literatüre göz atıldığında Muhteşem Yüzyıl televizyon dizisinin farklı bağlamlarda ele alınmış olduğu dikkati çekmektedir. Fakat bu farklılıklar bir yana, bir noktada da araştırmalar birleşmektedir. Zira bu araştırmalar, Muhteşem Yüzyıl dizisini Hürrem Sultan dizisi ile karşılaştırmamaktadır. Bu noktada da bu çalışmadan ayrılmaktadır. Nitekim bu çalışmada Muhteşem Yüzyıl dizisi, Hürrem Sultan dizisi ile karşılaştırmalı bağlamda ele alınmış ve böylelikle aralarındaki farklar üzerinden analiz edilmiştir. Bu haliyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Bu temel farklılık bir yana bırakıldığında bu çalışmada, diğer araştırmalar ile bazı ortak tespitlerde mevcuttur. Örneğin bu araştırmalardan birisi, oryantalist görüşleri aktarması bağlamında bu diziyi eleştirmekte ve buradan hareketle tarihsel bilgiyi tahrif ettiğini ifade etmektedir. Bu minvalde de okunan çalışmanın görüşleri ile benzer bir sorunu tespit etmektedir (Hira ve Yıldırım, 2016). Bu tespit ise tarihsel bilginin, kurgular aracılığıyla tahrif edildiğidir.

Farklı bir çalışmada görsel kurguların tarihyazımını etkilemesi ele alınmaktadır. Muhteşem Yüzyıl dizisi ile ortaya konan hikâyenin ise esasında geçmiş ile ilgili değil bugün ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Buna göre bu diziler ile anlatılan hikâye sadece geçmişten onay alır ama günümüz ile ilgilidir (Bilis, 2013: 29). Nitekim şuan okunan çalışmada da tarihsel kurgunun günümüzle ilgili olduğu ve günümüz şartları perspektifinde ortaya kondukları ileri sürülmektedir.

Bu noktada ele alınacak farklı bir çalışma ise daha çarpıcı bazı sonuçlar ortaya koymaktadır. Buna göre Erzurum ilinde tarih öğretmenlerinin bu diziden beklentisi, %25 oranında milli değerlere saygıdır. %15 oranında ise tarihsel gerçekliğe uygunluk aranmaktadır. Bu sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde tarihsel gerçekliğin bu dizilerden en az beklenen şey olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç bir yana, tarihsel dizilerin tarih eğitimine katkısı, özellikle ilgiyi arttırması ve olayları somutlaştırarak anlaşılabilirliğini kuvvetlendirmesi olarak ele alınmaktadır. Fakat negatif yönlerine bakıldığında da %80'e yakın bir oranda tarihe bakışta ideolojik yanlılık yarattığı için eleştirilmektedir. Son olarak ise araştırmanın sonuçlarına göre derslerde işlenmesi gereken olan kurgular, milli menfaatleri işlemesi ve ardından müfredata uygun olması bağlamında seçilmelidir (Kaya ve Günel, 2015).

Yukarıdaki çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde, rahatsızlık duyulan konu ile tercih edilen konunun esasında aynı başlık altından toplandığı görülmektedir. Zira milli menfaatler vurgusunun da bir ideolojik bakış olarak değerlendirilmesi lazım gelir. Nitekim Belge'ye (2003) göre de milliyetçilik bir ideolojidir. Milli menfaatin ön planda tutulması da böylelikle bir ideoloji meselesidir. İdeolojik bölünmelere ise tarih eğitimi izin vermemeli ve empatiyi yüceltmelidir (Sakal, 2019: 46). Fakat ideolojik bakış ön plana geçmekte ve bir paradoks oluşmaktadır.

Bu paradoksun nedeni ise tarihsel kurgunun insanları etkilemesi ve irrasyonel kararlara ve davranışlara sürükleyebilmesidir. Nihayetinde tarih öğretmenleri de bir insan olarak tarihsel kurgudan etkilenmekte ve en sonunda bilinçaltıları vasıtasıyla kurguda yeni anlamlar üretebilmektedir. Tarihsel gerçekliğin bu dizilerde pek aranmaması ama buna rağmen derslerde müfredata uygunluk bağlamında gösterilmesi, ideolojik söyleme karşı olunması ama dizilerin milliyetçi olmasının arzu edilmesi gibi tezatlar da metni okuyan insanların, bilinçaltılarında öznelliklerini ön plana koyarak dizilere yaklaşımlarıyla alakalıdır. Harici söylemin objektif gibi görünmesi, temel değerlendirmenin öznel olduğunu değiştirmemektedir.

Tarihsel kurguların özneliği ön plana çıkartmasıysa, kurguyu tüketenleri etkilemesi ve tüketicileri duygusal harekete itmesiyle oluşmaktadır. Bu etkiden faydalanmaya çalışan siyasilerse her zaman tarihi kurgularla ilgilenmektedir. Özellikle şahname gibi yarı kurgu yarı hakiki yaşanmışlıkların var olduğu türler üzerinden hem bilimsel hem de kurgusal anlamda tarihsel metinler her zaman desteklenmektedir (Kanar, 2010; Kültürel, 2010). İlaveten siyasiler bunları yeri geldiğinde propaganda amaçlı da kullanmışlardır. Bunun izleri birçok toplumda görülebilir. Örneklerden bazıları; Neşri tarafından kaleme alınan Beyazıd oğlu Sultan Mehmet'in maceraları (Kastrissis, 2013: 10) gibi eski zamanlarda bulunabilir ya da Türkmenistan'da Saparmurat Türkmenbaşı tarafından kaleme alınan ve içinde Dede Korkut ile Oğuzname gibi destanlardan izler taşıyan Ruhname (Bouma, 2011) gibi güncel zamanda bulunabilir. Böylece geçmişte ve bugün de tarih bilimi ve tarihsel kurgular at başı gelişme göstermektedir. Bunlar siyasi propoganda aracı olarak kullanılmaktadır. İlaveten tarihi hikayeleri önemli kılan başka bir özellikse bu hikayelerin merak uyandırıcı taraflarıdır. Merak uyandırma özellikleri tarih hikayelerini hem medyanın kendisi hem de siyasi güç odakları için cazip kılmaktadır. Bu cazibenin akabinde de roman, tiyatro gibi mecralarda tarihsel kurgu eserleri verenler maddi olarak destek bulmaktadır (Kanat, 2017: 121). Bu minvalde geçmişten günümüze tarih, sinemacılar için de konu bulabilecekleri engin bir alan olmuştur. Bu engin alandan konularını alan sinemacıların bazıları belgeler ile, bazılarıysa kurmaca vasıtasıyla tarihi yeniden yorumlamaktadır (Öztaş, 2011). Bu yeniden yorumlamaya bir örnek de Muhteşem Yüzyıl dizisidir.

Bu noktada ise şöyle bir soru sorulabilir hale gelmektedir. Muhteşem Yüzyıl, hangi şartlarda ortaya çıkmıştır? Bunu anlamak, bu dizideki Süleyman tiplemesini anlamak için elzemdir.

Türkiye'de siyasi iklim 2007 yılından itibaren değişmiş, neoliberal politikaların yerini farklı bir paradigmaya uygun farklı siyasi strateji ve taktikler almaya başlamıştır. Çünkü küreselleşen dünya büyük bir finansal kriz ile zarar görmüştür. Tarihi süreçte çok önemli ihtiyaçları karşılayan devlet dediğimiz yapı tüm kurumlarıyla birlikte gücünü yitirmiş, işlevlerini kaybetmiştir. O dönemlerde sorulan sorular; *sosyal adalet, devletler yerine uluslararası yardım kuruluşları ile mi sağlanacaktır?* olmuştur ve bireyin çevresi daha da daralma ihtimali ile karşı karşıya kalmıştır (Kabacaoğlu, 2009). Fakat, bu tarz soru ve sorunlara rağmen günümüzde daha açık görülmektedir ki devletler güçsüzleşmek bir yana içe kapanarak büyüme eğilimindedir. Bu durum milliyetçiliğin artışı anlamına gelmektedir (Çakır, 2020; Oğan, 2018). Nitekim iktisadi değişimler, devlet denilen yapıyı dönüşüme zorladıkça ve devletler etki alanlarını büyüttükçe, yeni siyasal ve ideolojik anlayışların gelişmesi de kaçınılmaz olmuştur. İddia edilebilir ki, yeni gelişen şartlar Türkiye'de de birtakım arayışları tetiklemiştir. Bu arayışlar yeni gelenekler icat edilmesini zaruri kılmıştır (Hobsbawn ve Ranger, 2000). Buna göre, günümüzde tekrardan gelenekler yaratılmaktadır, olmuş olanlar yani tarih ise bu açıdan tekrar yorumlanmaktadır. Tarihi bir figür olarak geçmişin siyasi liderleri ise bu yorumlamada en büyük araçlardandır.

Geleneklerin tekrar oluşturulmasında liderin önemine koşut olsa gerek, Muhteşem Yüzyıl dizisinde lider, eski örneği olan Hürrem Sultan'daki padişah portresine göre çok farklı bir tiplleme ile seyirci karşısına çıkmıştır. Her şeyden önce artık Sultan Süleyman aktif bir birey, kabiliyetli bir lider ve yüksek düzeyde karizma sahibidir. Meşru yönetimin merkezinde yer alır ve ilaveten dizinin hemen her sahnesinde Sultan Süleyman görüldüğünde o kurgusal evrenin merkezine baktığımızı hissederiz. Bu tiplleme, çevresine ve hatta görmediklerine de hakimdir. Yine örneğin anakronik bir çarpıtma ile kurgulanan Prenses Isabella karakterinin ülkesine dönmesi sonrası Pargalı İbrahim Paşa ile Padişahın yaşadığı diyalog, padişahın üstün istihbarat kabiliyetini ortaya koyar ve Süleyman'ın İbrahim'e karşı bariz üstünlüğü gösterir. Bu durum, Hürrem Sultan dizisi ile olan karşıtlığın belki de en güçlü ifadelerinden birisidir.

Bu padişah tipi, tahta çıktığı ilk dakikadan itibaren planlı, inançlı ve bilgilidir. Onun icraatları ile devlet, Avrupa ve Asya kıtalarında başarılı seferle girişecek ve adaletli bir yönetim güdecektir. Ayrıca iyi niyeti, yardımseverliği ve ilme olan merakı da resme eklendiğinde bu tiplleme ile oldukça ilgi çekici bir lider tipinin ortaya konduğu söylenebilir. Nitekim, divan toplantılarında icraatları ve sözleri ile hep o yol göstericidir. Cariyeleri ve hanedan üyeleriyle olan ilişkilerinde de temkinli ve dirayetli bir insanı bu dizi bize aktarmaktadır. İlaveten dönemin şeyhülislamı Ebusuud Efendi'yle kurduğu ilişki vasıtasıyla da şeriatın önemini belirten bu lider, yeni tip Türk-İslam sentezinin görsel hale gelmiş bir ifadesi gibidir. Özellikle de bu liderin kanunlara saygısı ve kendi üstünde bulunan, tanrısal gördüğü kanunları birinci sıraya koyması önemli bir gösterimdir. Kısacası, Muhteşem Yüzyıl dizisinde gördüğümüz Sultan Süleyman, Hürrem Sultan dizisine nazaran bambaşka bir tiplleme ortaya koymaktadır.

Dizi içerisinde ortaya konan bu lider tipi hem karizmatiktir hem de geleneklerine bağlı olan bir hükümdar tipidir. Hem para vakıfları ya da yeni kanunlaşma hareketi gibi yeni icraatların önünü açar hem de mevcut olanı geliştirir ve bunları, daha önce yapıların muhafazasına özel bir ilgi göstererek yapar. Böylelikle de zihinlerde güçlü bir Türk Devleti hükümdarı belirlemektedir. Bu hükümdar kanunlara ve geleneklere saygılıdır. İlaveten bu lider tipi devlet yönetiminde yeri geldiğinde sert kararlar alabilen bir lideri de meşrulaştırmada araç olmaktadır. Nitekim 2011 yapımı Süleyman ve sonrasında gelen yine Muhteşem Yüzyıl serisine ait Dördüncü Murat figürleri ile oluşan algı hep aynıdır. Bu algıya göre siyasi lider yeri geldiğinde sert kararlar alır ama bu kararları her zaman üstün kanunlara dayandırır. Sonunda da bu lider tipi otoriter özellikler gösteren ama adil yönetimin de yılmaz savunucusu olan bir liderdir. Bu lider tipinin, dizinin çekiminden yıllar sonra, 2020 yılında özellikle toplumun genç kesimi tarafından meşru görülen bir lider (Selvi 2020) olmasıysa dikkati çekicidir ve *dizinin toplumsal algıyı etkilediği* savını destekleyen bir sonuçtur.

Sonuç

2003 yılından günümüze geçen sürede yaşanan değişimlerden anlaşılacağı üzere, dünya çapında büyük dönüşümler yaşanmaktadır. Türkiye de bu değişimlerden kendi payına düşeni almaktadır. Siyaset, ekonomi ve demografik değişimler, her kesimden insanı etkilemektedir. Bu dönemde yaşanan önemli bir değişimse dünya çapında iktisadi koruyucu politikaların öncelenmeye başlanması ve milliyetçiliğin yükselmesidir (Çakır, 2020; Oğan, 2018).

Hürrem Sultan dizisi ise ele alınan dönemin hemen başında 2003 yılında seyirci karşısına çıkmıştır. Bu dönemde henüz milliyetçilik 2020 yılındaki kadar geniş kesimlere yayılmış bir ideoloji değildir. Dolayısıyla Osmanlı tarihi de milli tarih olarak bugünkü kadar geniş kimselerce okunmamaktadır. İlaveten 2001 yılında büyük bir ekonomik krizden çıkan, siyasal iktidarı yeni değişen Türkiye’de konjoktür bugünkü gibi güçlü bir lider üzerine kurulu değildir. Tarihin önde gelen siyasal figürlerinden olan Kanuni Sultan Süleyman da bu bu şartlar altında edilgen bir figür olarak toplum karşısına çıkarılmıştır. Buna göre bu dizi ile aktarılan lider tipi, çevresindekiler tarafından yönlendirilmekte ve kritik kararları kendisi verememektedir. Bu imajın genel lider algısını negatif etkileyeceği ve bunun o dönemdeki aktif siyasi liderlerin imajına da negatif anlamlar yükleyeceği öne sürülebilir.

Etkin bir lideri ortaya koyan 2011 yapımı Muhteşem Yüzyıl serisi ise yeni bir dönemin ürünü olarak varolmuştur. Bu dönemde bir taraftan İslami arayışlar artmış diğer taraftan yeni milli geleneklere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Özellikle İstanbul’un Fethi kutlamalarının artan bir önemle kutlanması da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Hatta Çakır’ın (2020) ifadesiyle, milliyetçilik, İslamcı talepleri aşağıya çekmekte ve kendisini ön plana oturtmaktadır. Bu haliyle de özellikle 2010’lu yıllar artan bir milliyetçilik dalgasını da bereberinde getirmiştir. Optimar firmasının son araştırmalarında birisi de Türkiye’de milliyetçiliğin artan bir değer olduğunu ortaya koymaktadır (Özkök, 2019). Milliyetçiliğin artışı ise hem tarihe bakışı değiştirmekte hem de milli lider arayışı üzerinden tarihsel liderin konumunu farklılaştırmaktadır. İlaveten mevcut siyasal lider imajının da milli liderler olarak edilgen değil tersine etkin figürler olması gerekmektedir (Selvi, 2020). Bu şartlar, Hürrem Sultan dizisi ile zıt bir söylemi gerekli kılmaktadır. Bu zıtlık Muhteşem Yüzyıl dizisinde vücut bulmuştur.

Nitekim Hobsbawn ve Ranger (2000: 9) de bu sava katılmaktadır. Yazarlara göre yeni geleneklere, grup duygusunun güçlendirilmesi ve dolayısıyla milliyet kimliğinin pekiştirilmesi için başvurulmaktadır. Dolayısıyla artan milliyetçilik ortamında yeni gelenekler icat edilmektedir. Yükselen ekonomik korumacılık ve milliyetçilik dalgasının tüm dünyayla birlikte Türkiye’yi de etkilediği (Çakır, 2020; Oğan, 2018) hesaba katıldıdaysa yeni geleneklerin icat edilmesi anlaşılır olmaktadır. Tarihi lider figürü de yeni geleneklerin önemli bir aktarıcısıdır. Dolayısıyla bu icat tarihsel liderlerin kullanımı üzerinden de yapılmaktadır.

Son kertede yükselen milliyetçilik yeni geleneklere ihtiyaç doğurmaktadır. Yeni geleneklerse, yeni bir tarihyazımı yaratılarak ve tarihi kurgulayarak icat edilebilir (Hobsbawn ve Ranger, 2000: 3-4). Kurgulanan tarihi tüketen bireylerse kendi kültürel kodları ve buradan hareketle sübjektif davranışları ile yaratılan tarihsel kurguları kendi zihinlerinde tekrardan yorumlarlar. Bu süreç, tarihi öznel bir hale getirerek, nesnel olan tarihsel bilgiyi dışlar. Yeni bir hakikat yaratılır. Bu sonuçlar, saha araştırmalarında (Kaya ve Günal, 2015) da görülebileceği üzere bazı tezatlar oluşturur. Bu tezatlara rağmen gerçeklikten kopuk tarih anlayışı yayılmaya devam eder. Sultan Süleyman tipinin farklı gösterimleri de benzer biçimde tarih biliminin ortaya koyduğu hakikatle uyuşmamaktadır.

En nihayetinde de günümüz postmodern toplumunda medya üzerinden yaratılan algı, gerçek olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla da mevcut liderin gerek tarihsel olsun gerek güncel konumu ve portresinin inandırıcılığıyla ispatı, medya üzerinden oluşmaktadır (Bayraktaroğlu ve Çeliker, 2011). Böylelikle de medya aracılığıyla tarihi bir şahsiyet olan Osmanlı padişahı etkin bir konuma gelmiştir. 2003 Hürrem Sultan dizisiyle ortaya konan edilgen, bilgisiz ve meşruluğu sorgulanan Osmanlı padişahı imajı yıkılmış, yerine günümüzde de etkisi halen daha devam eden yeni bir imaj yaratılmıştır. Bu imaj sonucunda Osmanlı padişahı, güçlü, istediğini elde edebilen ve etkin bir şahsiyet olarak belirmiştir. Günümüzde yayınlanan farklı tarihsel kurgularla da bu algı tekrar dolaşıma sokulmaktadır.

Kurgulanan tarihsel lider, geleneğin oluşturulmasında ve de bu açıdan geçmişin tekrar yorumlanmasında en büyük araçtır. Geçmiş tekrar yorumlandığında ise yeni gelenekler yaratılır, tarihsel hikayeler ile bu yeni gelenekler hep varmışçasına toplum belleğine işlenir. Bunun sonucunda grup duygusu ve milli gurur yükselir. Mevcut milliyetçi beklentiler ve siyasi imaj tahkim edilir (Hobsbawn ve Ranger, 2000). Bu süreçte dizilerin yapımcıları etkili olabilir veya olmayabilir. Değişim süreci yapımcılardan ziyade genel sosyal-siyasal konjonktürle, siyasi karar alıcıların talep ve beklentileriyle ilaveten sosyal-siyasal ortamdan etkilenerek bu dizileri izleyen insanlarda oluşan algıyla ilişkilidir.

Sonuç olarak Selvi'nin (2020) ifade ettiği üzere, 2020 gençliğinin istediği siyasi lider; Atatürk gibi etkin bir figür olmalı ve yeri geldiğinde otoriter özellikler göstermelidir. En önemlisi de milliyetçi olmalıdır. Bu üç ana talep, 2010'lu yıllarda ortaya konan Muhteşem Yüzyıl dizisindeki portreye de uymaktadır. Fakat Türkiye'de bir önceki kuşağın lider algısı, demokratik ve grup katılımcısı gibi özelliklerle karakterize edilmektedir (Kelgökmen İlic ve Yalçın, 2017). Dolayısıyla ortada bir değişim bulunmaktadır. İlk değişim tarihsel kurguların sunumudur. Nitekim ilk olarak 2010'lu yıllarda tarihsel kurgu sunumunda farklılık oluşmuştur. Sonrasında da günümüzde en büyükleri henüz 20'li yaşlarına yeni varan gençlerin lider talebi değişmiştir. Bu durum sahte bir nedensellik değil, tersine yeni milli gelenek icadı ve bu bağlamda milli liderliğin yeniden kurgulanmasıdır (Hobsbawn ve Ranger, 2000). Elbette toplumsal algı sadece tarihi dizi ve filmlerden etkilenmez ama tarihsel kurgular da toplumsal algının şekillenmesinde oldukça etkin bir araçtır.

Kaynakça

- Anonim (2020). History (n). Online Etymology Dictionary. 15.08.2020 tarihinde https://www.etymonline.com/word/history#etymonline_v_12040 adresinden erişildi.
- Arslan, A. (2019). *İbn - i Haldun (4. baskı)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Balkın, J. M. (2004). Yapısöküm. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 13, 1, 321-332.
- Bayraktaroğlu, A. M. ve Çeliker, M. (2011). Lider İmajının Yaratılmasında Fotoğrafın İşlevi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Hakemli Dergisi*, 7, 1-29.
- Belge, M. (2003). Milliyetçilik ve Sol. *Birikim Dergisi*. 165. <https://www.birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-165-ocak-2003/2353/milliyetcilik-ve-sol/2947>
- Bilis, A. (2013). Popüler Televizyon Dizilerinden Muhteşem Yüzyıl Dizisi Örneğinde Tarihin Yapısökümü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 45, 19-38. <https://doi.org/10.17064/IÜİFHD.66423>
- Bloomberg. (2018). Trump: Küreselleşme Doktrinini Red Ediyoruz. 20.03.2020 tarihinde, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2158687-trump-kuresellesme-doktrinini-reddediyoruz> adresinden erişildi.
- Bouma, A. (2011). Turkmenistan: Epics in Place of Historiography. *Jahrbücher Für Geschichte Osteuropas*, 59(4), 559-585.
- Burke, P. (2014). *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*. 4. Baskı. Çev. M. Küçük. Ankara: Doğu Batı.
- Çakır, R. (2020). Türkiye’de Milliyetçilik İslamcılığı Neden ve Nasıl Yutuyor? 01.06.2020 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=MInrJK7oAIM> adresinden erişildi.
- Derrida, Jacques (1997) *Of Grammatology*. Çev. G. Chakravorty Spivak. Baltimore: The Johns Hopkinson University.
- Emecen, F. (2010). Süleyman 1. TDV İslam Ansiklopedisi. 19.03.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-i#1> adresinden erişildi.
- Engin, V. ve Şimşek, A. (2017). *Türkiye’de Tarih Yazımı (2. baskı)*. İstanbul: Yeditepe.
- Hennigan, W. J. (2018). “We Reject Globalism.” President Trump Took “America First” to the United Nations | Time. 21.03.2020 tarihinde, <https://time.com/5406130/we-reject-globalism-president-trump-took-america-first-to-the-united-nations/> adresinden erişildi.
- Hobsbawn, E. ve Ranger T. (2000). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University

- Hocaoğlu, D. (2017). *Tarih Kavramı: Res Gestae-Historia Rerum Gestarum*. V. Engin ve A. Şimşek (Ed.), *Türkiye 'de Tarih Yazımı* (ss. 23-33) içinde. İstanbul: Yeditepe.
- İbiş, F. (2012). Hermenötik ve Yapısöküm Kuramına Genel Bir Bakış. *Toplum Bilimleri Dergisi*. 6, 11, 31-40
- İnalcık, H. (2008). Fransız Anales Ekolü ve Türk Tarihçiliği. T. Takış ve S. Aksoy (Ed.), *Halil İnalcık, Makaleler 2* (ss. 311-324) içinde. Ankara: Doğu Batı.
- İbn-i Haldun (2004). *Muhaddime 1. Cilt*. Çev. H. Kendir. İstanbul: Yenişafak.
- Kabacaoğlu, Ö. (2009). Küresel Finansal Kriz: Devletlerin Azalan Gücü. 12. Ege Üniversitesi Uluslararası İktisat Öğrencileri Kongresi: İzmir: Ege Üniversitesi.
- Kanar, M. (2010). Şahname 1. TDV İslâm Ansiklopedisi. 18.03.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sahname#1> adresinden erişildi
- Kanat, C. (2017). *Tarihin Medya ile İmtihanı (3. baskı)*. İstanbul: Yeditepe.
- Kastrissis, D. (2013). The Historical Epic Aḥvāl-i Sulṭān Meḥemmed (The Tales of Sultan Mehmed) in the Context of Early Ottoman Historiography. E. Çıpa ve E. Fetvacı (Ed.), *Writing History at The Ottoman Court Editing The Past, Fashioning The Future* içinde (ss. 1-22). www.jstor.org/stable/j.ctt16gz87c
- Kaya, R. ve Günel, H. (2015). Tarih Öğretmenlerinin Muhteşem Yüzyıl Dizisi Özelinde Tarih Konulu Film ve Dizilerin Öğretimde Kullanımına Yönelik Görüşleri. *Turkish History Education Journal*, 4 (1), 1-48. Doi: 10.17497/Tuhed.185614
- Kelgökmen İlic, D. ve Yalçın, B. (2017). Y Jenerasyonunun Farklılaşan İş Değerleri ve Liderlik Algılamaları. *Journal of Yasar University*, 12/46, 136-160.
- Keskin, H, Kiriş, H, Şentürk, C. (2006). 2001 Krizinin Ekonomik Ve Siyasi Yönleri Üzerine Bir Değerlendirme Çabası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 46-73.
- Koyuncu, A. (2012). Bir Yapısalcılık Eleştirisi: Derrida ve Yapısöküm. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*. 22, 301-317.
- Kültürel, Z. (2010). Şahname 2. TDV İslâm Ansiklopedisi. 21.03.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sahname#2-turkce-tercumeleri%0A> adresinden erişildi.
- Manuwald, G. (2014). "Fact" and "Fiction" in Roman Historical Epic. *Greece and Rome, Second Series*, 61(2), 204-221.
- Milliyet. (2003). Türkiye-ABD... 2003 "Stratejik Ortaklık" Ve "Çuval" Yılı Oldu! 06.04.2020 tarihinde erişildi. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiye-abd-2003-stratejik-ortaklik-ve-cuval-yili-oldu-5131096>
- NTV Editör. (2004). 2003'e damgasını vuran olaylar. 17.12.2019 tarihinde, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/249515.asp> adresinden erişildi.
- Oğan, S. (2018). Dünyada Düşüşteki Küreselleşme ve Yükselen Milliyetçilik. 07.08.2020 tarihinde <https://turksam.org/dunyada-dususteki-kuresellesme-ve-yukselen-milliyetcilik> adresinden erişildi.

Ortaylı, İ. (2018). *Defterimden Portreler*. İstanbul: Kronik.

Özkök, E. (2019). 23 Haziran Sonrasında Dindarlık Ne Durumda Atatürkçülük Ne Oldu. *Hürriyet*. 06.08.2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ertugrul-ozkok/23-haziran-sonrasinda-dindarlik-ne-durumda-ataturkculuk-ne-oldu-41289050> adresinden erişildi.

Öztaş, S. (2011). Tarih-Sinema İlişkisi ve Sinema Filmlerinin Tarih Derslerinde Kullanımının Önemi. M. Öz (Ed.), *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler)* içinde (797-807). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Öztuna, Y. (2006). *Kanuni Sultan Süleyman*. İstanbul: Babıali Kültür.

Paul, H. (2015). *Key Issues in Historical Theory*. New York: Routledge.

Pirim, O. (2003). 2003 Türkiye’de de Fırtınalıydı. *Deutsche Welle*. 06.04.2020 tarihinde erişildi. <https://p.dw.com/p/AbSC>

Reyhan, C. (2019). Toplumsal Kuram Açısından Tarihsel Malzeme. A. Şimşek (Ed.), *Tarih Nasıl Yazılır: Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji (2. Baskı: 93-113)* içinde. Ankara: Türk Tarih Kurumu

Sakaoğlu, N. (2017). *Osmanlı Tarihi Sözlüğü: Kavramlar, Kurumlar, Olaylar*. İstanbul: Alfa Tarih.

Sakal, F. (2019). Tarih Yazımında Temel Kavramlar. A. Şimşek (Ed.), *Tarih Nasıl Yazılır: Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji (2. Baskı: 29-48)* içinde. Ankara: Türk Tarih Kurumu

Selvi, A. (2020). Sosyal Medyaya ‘Unutulma’ Düzenlemesi Geliyor. *Hürriyet*. 06.08.2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/abdulkadir-selvi/sosyal-medyaya-unutulma-duzenlemesi-geliyor-41557903> adresinden erişildi.

Şaylan, G. (2016). *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge.

Şimşek, A. (2017). Giriş ya da Heredotos’tan Bugüne Tarihyazımına Kısa Bir Bakış. V. Engin ve A. Şimşek (Ed.), *Türkiye’de Tarih Yazımı (2. baskı: 1-20)* içinde. İstanbul: Yeditepe.

T24. (2008). Can Dündar'dan 'Mustafa' savunması... 31.05.2020 tarihinde <https://t24.com.tr/haber/can-dundardan-mustafa-savunmasi,14989> adresinden erişildi.

Yanık, H. (2016). Yapısöküm üzerine birkaç not. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1 (2), 91-98.

Yıldırım, E. ve Hira, İ. (2016). Türk Televizyon Dizilerinde Oryantalist Yansımalar: Muhteşem Yüzyıl Örneği. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (2), 43-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pesausad/issue/26078/274873>